

FLYKTINGOPINIONEN: LÅNGSAMMA FÖRSKJUTNINGAR INOM STABILA RAMAR

MARIE DEMKER

Ingenting tyder på att svensk opinion blir mer främlingsfientlig. Genom en unik tidsserie, genomförd inom SOM-institutets hägn, där den svenska opinionens attityd till invandrade svenskar undersökts under nästan femton år kan vi konstatera att svenskarnas uppfattning om människor från andra delar av världen som kommer till Sverige på det stora hela taget istället blivit allt mer generös.

Tabell 1 Svenska folkets attityder till invandrare och rasism 1993-2004 (procent)

Instämmer helt eller i stort sett i påståendet:	1993	1997	1999	2004	2007
"Det finns för många utlänningar i Sverige"	52	48	40	42	39
"Invandrarna i Sverige skall fritt få utöva sin religion här"	41	39	41	40	37
"Jag kan tänka mig att gå med i en organisation som arbetar mot rasism och främlingsfientlighet"	40	44	49	47	39
"Jag skulle inte tycka om att få en invandrare från en annan del av världen ingift i familjen"	25	18	17	15	14

Kommentar: Svarsalternativen var instämmer helt, i stort sett, delvis, inte alls samt vet ej. Den redovisade siffran är andelen som svarat instämmer helt eller i stort sett. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen. Personer som svarat "vet ej" är inte medräknade i procentbasen.

Allt färre instämmer i påståendet att ”Det finns för många utlänningar i Sverige”.¹ Variationerna sedan 1999 är små, men år 2007 instämde endast 39 procent i påståendet mot 48 procent 1997. Man kan särskilt notera att terroristattacken mot New York och Washington den 11 september 2001 inte tycks ha påverkat den allmänna attityden till inslaget av personer med utländsk bakgrund i Sverige. Resultaten visar också att attityden till att en ny familjemedlem som kommer från en annan del av världen har blivit alltmera generös. År 2007 är det endast 14 procent som säger sig inte tycka om att få en invandrare från en annan del av världen ingift i familjen. Det är den lägsta andelen sedan mätningen påbörjades 1993. På samma sätt som i det första påståendet – som undersöker människors invandrarattityd på strukturell nivå – visar sig också den personliga toleransen ha ökat, och inte ha påverkats av de senaste årens terrorhot i USA och Europa.

Religionsfrihet för invandrare stöds dock endast av en minoritet, en andel som också sjunkit något under undersökningsperioden. Islam är den främsta av invandrarreligionerna och islam har i många undersökningar tidigare visat sig vara en kontroversiell religion i Europa och Sverige.² Islam uppfattas i västerländsk debatt som en religion som har särskilt svårt att låta sig förenas med västerländskt tänkande.³ Under de senaste åren är det just islams plats i det europeiska samhällslivet som i mycket hög utsträckning fått illustrera gränserna för och innebörden av religionsfrihet i den europeiska debatten och jag menar att det är den rimliga tolkningen av det sviktande stödet för invandrades religionsfrihet. Debatten kring ”Muhammedkarikatyrerna” i Danmark liksom kring konstnären Lars Wilks ”ron-dellhundar” i Muhammeds gestalt är illustrationer av den gränsdragningskonflikten. Religionsfrihet och yttrandefrihet har kopplats ihop på ett sådant sätt att det sistnämnda uppfattas begränsat av det förstnämnda.

Viljan att engagera sig i en anti-rasistisk organisation har dock minskat påtagligt sedan 1999 och är nu tillbaka på samma nivå som 1993. Av resultaten kan vi inte säkert skilja mellan attityden till att bli medlem i en organisation över huvud taget och synen på anti-rasistiska kampanjer. Resultaten kan således dels förklaras av en ökande ovilja att engagera sig i politiska organisationer över huvud taget, dels i en ökande motvilja mot just anti-rasistiska organisationer.

Ett sätt att försöka förstå attitydförändringarna är att undersöka vilka grupper som ändrat sin attityd till medlemskap i anti-rasistiska organisationer. I en specialstudie (se tabell 2) av attityden till att bli medlem i en organisation som motarbetar rasism och främlingsfientlighet visar det sig att det är personer till vänster respektive strax till höger om mitten vars vilja att gå med i en anti-rasistisk organisation minskat mest sedan 2004. Bland dem som sade sig vara ”klart till vänster” har andelen som förklarat sig villiga att gå med i en anti-rasistisk organisation sedan 2004 sjunkit med 14 procentenheter, bland dem ”något till vänster” tio procentenheter och bland dem ”något till höger” elva procentenheter.

Tabell 2 Svenska folkets inställning 2007 (2004) till medlemskap i antirasist-organisation efter vänster-högerposition (procent)

Instämmer helt eller i stort sett i påståendet:	Klart till vänster	Ngt till vänster	Varken/ eller	Ngt till höger	Klart till höger
"Jag kan tänka mig att gå med i en organisation som motarbetar rasism och främlingsfientlighet"	55 (69)	46 (56)	37 (41)	32(43)	27 (28)

Kommentar: Siffror i parantes är 2004 års resultat. Svartalternativen för påståendet var instämmer helt, i stort sett, delvis, inte alls samt vet ej. Den redovisade siffran är andelen som svarat helt eller i stort sett. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen. Personer som svarat "vet ej" är inte medräknade i procentbasen. Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svartalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra.. Frågan om vänster-högerposition löd: "Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster-höggerskala. Var någonstans skulle du placera dig själv på en sådan vänster-höggerskala?" Endast personer som angivit en position är medtagna i procentbasen.

En ytterligare specialstudie redovisas i tabell 3 som visar att det framför allt är den grupp som vill ta emot färre flyktingar som sedan 2004 blivit mer ovilliga att engagera sig i en anti-rasistisk organisation. Fortfarande år 2007 är det dock 26 procent av dem som vill minska flyktingmottagningen i Sverige som ändå kan tänka sig att gå med i en anti-rasistisk organisation. Av dem som tycker att det är ett dåligt förslag att ta emot färre flyktingar är det en högre andel – 46 procent – som också kan tänka sig att gå med i en anti-rasistisk organisation.

Tabell 3 Svenska folkets inställning 2007 (2004) till medlemskap i anti-rasistorganisation efter attityd till flyktingmottagning (procent)

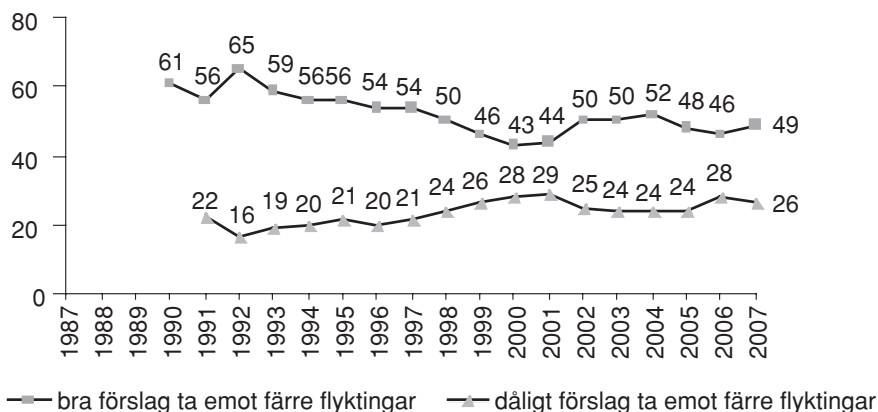
Instämmer helt eller i stort sett i påståendet:	Bra förslag ta emot färre flyktingar	Dåligt förslag ta emot färre flyktingar
"Jag kan tänka mig att gå med i en organisation som motarbetar rasism och främlingsfientlighet"	26 (35)	46 (43)

Kommentar: Siffror i parantes är 2004 års resultat. Svartalternativen för påståendet var instämmer helt, i stort sett, delvis, inte alls samt vet ej. Den redovisade siffran är andelen som svarat helt eller i stort sett. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen. Personer som svarat "vet ej" är inte medräknade i procentbasen. Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svartalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra.. Frågan om vänster-högerposition löd: "Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster-höggerskala. Var någonstans skulle du placera dig själv på en sådan vänster-höggerskala?" Endast personer som besvarat hela frågan är medtagna i procentbasen.

En tolkning, som är förenlig med mönstret av vilka grupper som blivit mer ovilliga att engagera sig, är att det vi ser är en minskad popularitet *generellt* för aktivism inom området rasism och främlingsfientlighet. Under de senaste åren har bråk mellan Anti-fascistisk aktion (AFA) och nazistiska grupperingar fått stor uppmärksamhet i medierna. Aktivister inom den anti-rasistiska rörelsen och inom den globala rättviserörelsen har anklagats för att använda våld i olika sammanhang, något som också periodvis diskuterats i olika medier. Säkerhetspolisen har också de senaste åren uppmärksammat flera grupper inom den autonoma miljön och menar att dessa grupper använder sig av våld för att få politisk makt, inte av demokratiska medel. Att engagera sig i en anti-rasistisk organisation kan därför år 2007 uppfattas som mer problematiskt än runt millennieskiftet.

Svenskarnas inställning till att ta emot flyktingar har 2007 blivit något mer negativ än 2006. I SOM-undersökningen 2007 menar 49 procent att det är ett mycket eller ganska bra förslag att ta emot färre flyktingar jämfört med 46 procent 2006. Det är dock för tidigt att säga om det är fråga om ett trendbrott. Den sjunkande trend som höll i sig även under valåret 2006 trots kraftig mobilisering från krafter som ville minska flyktinginvandringen tyder snarare på att 2007 års mätning utgör ett tillfälligt hack i kurvan.

Figur 1 Den svenska opinionens syn på flyktingmottagning i Sverige 1987-2007 (procent)

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra respektive mycket eller ganska dåligt förslag. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

Andelen personer som anser att det är ett dåligt förslag att ta emot färre flyktingar – alltså i någon mening vill fortsätta som idag eller vara mer generösa – har på motsvarande sätt sjunkit med två procentenheter till 26 procent. Som framgår av figur 1 följer de två kurvorna varandra som spegelbilder.

Bland de politiska partiernas sympatisörer återfinns samma mönster som nu legat fast de senaste åren. I tabell 4 framgår att minst villiga att minska antalet flyktingar är miljöpartiets och vänsterpartiets väljare. Ett sådant mönster har återfunnits under lång tid. Nytt är dock att också centerpartiets väljare har en relativt sett flyktinggenerös profil. Socialdemokraternas och folkpartiets väljare ligger båda kring riksgenomsnittet medan såväl kristdemokrater som moderater i större utsträckning än genomsnittet önskar minska flyktinginvandringen.

Det partis sympatisörer som ändrat sig mest under åren är folkpartiets. Folkpartiets sympatisörer tillhörde tidigare, tillsammans med vänsterpartiets och miljöpartiets sympatisörer, de mest flyktinggenerösa.⁴ Men tabell 4 visar också att sedan 2005 har centerpartiets väljare blivit påtagligt mindre negativa till att ta emot flyktingar medan kristdemokraternas väljare blivit avsevärt mer negativa till flyktingmottagning.

Tabell 4 Svenska folkets inställning till flyktingmottagning efter partisympti. Andel som angivit att det är ett bra förslag att ta emot färre flyktingar (procent)

Partisympti	2005	2006	2007
vänsterpartiet	31	23	31
miljöpartiet	27	19	26
socialdemokraterna	47	42	48
centerpartiet	48	39	40
folkpartiet	48	44	50
kristdemokraterna	45	47	54
moderata samlingspartiet	57	60	60
annat parti	63	77	74
varav sverigedemokraterna	–	98	97

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

Partimönstren är således stabila över tid i meningen att rangordningen mellan partierna endast skiljer sig åt marginellt. De partier som har bytt plats med varandra rör sig alla inom mittenfältet (fp, c och kd) medan såväl de större partierna (s och m) som de små partierna (v och mp) intar liknande positioner år efter år.

Vid en jämförelse som i tabell 5 mellan å ena sidan attityden till flyktingmottagning och å den andra attityden till personer som uppfattas vara främlingar i Sverige ser vi att rangordningen i huvudsak består. Rangordningen från den mest generösa väljargruppen till den mest restriktiva i attityd till flyktingmottagning är mp-v-c-s-fp-kd-m. Om vi tittar på motsvarande rangordning när opinionen ställs inför påståendet att det "finns för många utlänningar i Sverige" är rangordningen mp-v-c-fp-s/kd-m. Folkpartiets, socialdemokraternas och kristdemokraternas väljare byter plats med varandra.

Tabell 5 Svenska folkets inställning 2007 till flyktingmottagning/utlänningar efter partisympati. Andel som angivit att det är ett bra förslag att ta emot färre flyktingar respektive andel som instämt helt eller delvis i påståendet "Det finns för många utlänningar i Sverige (procent)

Partisympati	"Bra förslag färre flyktingar" 2007	"För många utlänningar" 2007
vänsterpartiet	31	22
miljöpartiet	26	18
socialdemokraterna	48	42
centerpartiet	40	25
folkpartiet	50	30
kristdemokraterna	54	42
moderata samlingspartiet	60	47
annat parti	74	61
varav sverigedemokraterna	97	92

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

Eftersom skillnaden mellan opinionsläget i fråga om flyktingmottagning och attityden till inslag av utlänningar i Sverige är tio enheter kan man förvänta sig en generell nivåskillnad på just tio enheter. Bland folkpartiets väljare är dock skillnaden 20 enheter. Mycket tyder därmed på att just folkpartiets väljare uppfattar frågorna som mer åtskilda än övriga partiets väljargrupper. Möjligen finns det just inom folkpartiet en skiljelinje mellan å ena sida uppfattningar om flyktingmottagning och å andra sidan föreställningar om en befolkning som utgörs av en blandning av människor från olika delar av världen. Folkpartister verkar helt enkelt vara mer negativa till att ta emot flyktingar i Sverige än till att välkomna andra grupper av invandrare.

Avseende kön och ålder återfinns stabila mönster i synen på flyktingmottagning. Tabell 6 visar att kvinnor är mer positiva än män, och att de äldsta är något mer

negativa än de yngre. Dock, gruppen 20-24-åringar är nästan lika negativa till att ta emot flyktingar som de allra äldsta. Generellt sett har ålder en förhållandevis liten betydelse för attityd till flyktingmottagning.

Tabell 6 Svenska folkets inställning till flyktingmottagning efter kön och ålder. Andel som anger att det är ett bra förslag att ta emot färre flyktingar (procent)

Samtliga		49
Kön:	Män	54
	Kvinnor	45
Ålder:	15-19 år	47
	20-24 år	52
	25-29 år	45
	30-39 år	45
	40-49 år	48
	50-59 år	48
	60-75 år	54
	76-85 år	55

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

I en tidigare undersökning visade jag att synen på flyktingmottagning skiljer sig kraftigt åt i olika delar av landet, oavsett socioekonomiska faktorer som kön, ålder och utbildning.⁵ I tabell 7 återges såväl 2005 som 2007 års undersökning fördelat på riksområden. Jämfört med 2005 har befolkningen i norra Mellansverige och översta Norrland blivit mindre positiva till flyktingmottagning, medan befolkningen i mellersta Norrland blivit mer positiva. De regionala totalskillnaderna är dock fortfarande lika stora (13 respektive 14 enheter).

För att ytterligare fördjupa den regionala analysen har jag valt att specialstudera de tre storstadskommunernas befolkning. I debatten sägs ibland att det är i storstäderna som integrationsproblemen återfinns och därför är det rimligen där som det största motståndet finns mot flyktingmottagning. Storstäderna följer dock de regioner i vilka de ligger – mest negativ är befolkningen i Malmö och minst negativ är befolkningen i Stockholm. I alla storstäderna är också befolkningen mindre negativ till flyktingmottagning än omgivande region. Särskilt noterbart är att i Malmö kommun – som ligger i den region där den negativa attityden till att ta emot flyktingar är starkast – har andelen som vill ta emot färre flyktingar *sjunkit* med nio procentenheter sedan 2005, samtidigt som riksgenomsnittet har gått upp med tre procentenheter.

Tabell 7 Svenska folkets inställning 2005 och 2007 till flyktningmottagning efter riksregion och de tre storstadskommunerna (procent)

Bra förslag ta emot färre flyktingar:	2005	2007
<i>Hela landet</i>	48	49
Sydsverige	59	58
Småland med öarna	51	50
Västsverige	51	48
Stockholm	40	44
Östra mellansverige	53	51
Norra mellansverige	43	55
Mellersta Norrland	46	34
Övre Norrland	38	45
Malmö kommun	57	48
Göteborgs kommun	43	46
Stockholms kommun	39	40

Kommentar: Svartalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen. Sydsverige = Blekinge och Skåne län, Småland med öarna = Jönköpings, Kronobergs, Kalmar och Gotlands län), Västsverige = Hallands och Västra Götalands län, Stockholm = Stockholms län, Östra mellansverige = Uppsala, Sörmlands, Östergötlands, Örebro och Västmanlands län, Norra mellansverige = Värmlands, Dalarnas och Gävleborgs län, Mellersta Norrland = Västernorrlands och Jämtlands län samt Övre Norrland = Västerbottens och Norrbottens län.

Att undersöka synen på flyktningmottagning i landets alla kommuner på grundval av ett års undersökning låter sig inte göras med SOM-undersökningens metodik. Genom en sammanslagning av flera undersökningar kan man dock uppnå statistiskt signifikanta svarsfrekvenser i de flesta kommuner. En genomförd sådan pilotundersökning stöder de teser som framförts i den s k Chicago-skolan om "defended neighbourhoods". På platser med få invandrare uppfattas invandrare som mer negativt än på platser där befolkningen redan är uppblandad. Internationella undersökningar har också visat att graden av främlingsfientlighet i befolkningen snarare förklaras av stereotypisering, kognitiva processer och kulturella föreställningar snarare än av mängden invandrare i ett land.⁶

Sammantaget finns det således inte vetenskapligt stöd för påståenden om att främlingsfientlighet och rasism ökar i Sverige på ett generellt plan.⁷ Vissa förskjutningar i attityden till invandrade svenskar och deras barn sker, men de är långsamma och de rubbar inte den grundläggande tolkningsramen. I de flesta fall sker förändringen från en restriktiv till en generös hållning.

Noter

- ¹ Påståendet är vanligt förekommande i surveyundersökningar för att utvärdera befolkningens tolerans gentemot främlingar. Se t ex Amin 2004 som jämfört med Sverige visar på betydligt högre nivåer av motvilja i flera EU-länder, liksom i EU (före utvidgningen) som helhet.
- ² Kastoryano 2002, Saeed 2007. Se även Hvitfeldt 1991.
- ³ Se t ex Fazlhashemi 2008.
- ⁴ År 2000 var folkpartiets väljare de som allra mest tog avstånd från att ta emot färre flyktingar. Demker 2001.
- ⁵ Demker 2007.
- ⁶ Se t ex Van der Broug et al 2005 samt Rydgren 2004.
- ⁷ Se t ex DN Debatt 070531.

Referenser

- Amin, Ash (2004) "Multi-ethnicity and the idea of Europe" *Theory, Culture & Society*, no 2 vol 21 s 1-24.
- van der Broug, W, M Fennema och J Tillie (2005) "Why some anti-immigrant parties fail and others succeed. A two-step model of aggregate electoral support" *Comparative Political Studies*, vol 38, no 5, s 537-573
- Demker, Marie (2001) "Minskat flyktingmotstånd: Svår marknad för främlingsfientliga partier" ur Holmberg, S and L Weibull (red) *Land du välsignade?* SOM-rapport nr 26, SOM-institutet, Göteborgs Universitet, Göteborg.
- Demker, Marie (2007) "Flyktingpolitik; viktigt för vem?" ur Holmberg, S & L Weibull (red) *Det nya Sverige*, SOM-rapport nr 41, Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs Universitet, Göteborg.
- Dagens Nyheter, Debattsidan 31 maj 2007 "Invandrarfientligt parti lockar var fjärde svensk" av José Alberto Diaz
- Fazlhashemi, Mohammad (2008) *Vems islam? De kontrastrika muslimerna*, Norstedts, Stockholm.
- Hvitfeldt, Håkan (1991) "Svenska attityder till Islam" ur Holmberg, S och L Weibull (red) *Politiska opinioner*, SOM-institutet, Göteborgs universitet, Göteborg.
- Kastoryano, Riva (2002) *Negotiating identities. States and immigrants in France and Germany*, Princeton University press, Princeton.
- Rydgren, J (2004) "The logic of xenophobia" *Rationality and Society*, vol 16 no 2, s 123-148
- Saeed, Amir (2007) "Media, racism and islamophobia: The representation of Islam and muslims in the media" *Social Compass* no 1 vol 2 s 443-462.

